

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 11 ΙΟΥΝΙΟΥ 2018 – ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΠΛΗΡΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Α. Δικό μας λοιπόν έργο, είπα εγώ, των ιδρυτών της πολιτείας, (είναι) να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις (ή τα ξεχωριστά πνεύματα) να φτάσουν στο μάθημα που προηγουμένως είπαμε ότι είναι το ανώτερο, δηλαδή και να δουν το αγαθό και να ανεβούν εκείνο τον ανηφορικό δρόμο, και, αφού ανεβούν και δουν αρκετά (το αγαθό), να μην τους επιτρέπουμε αυτό που τώρα τους επιτρέπεται.

Και ποιο είναι αυτό;

Το να μένουν συνεχώς εκεί ψηλά, είπα εγώ, και να μη θέλουν πάλι να κατεβαίνουν κοντά σ' εκείνους τους δεσμώτες, ούτε να παίρνουν μερίδιο από τους κόπους και τις τιμές εκείνων, είτε είναι μικρότερης είτε μεγαλύτερης σημασίας.

Έπειτα (μα πώς), είπε, θα αδικήσουμε αυτούς και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ είναι δυνατόν σ' αυτούς (να ζουν) καλύτερα;

Β1. Ο Πλάτωνας προκειμένου να παρουσιάσει το αγαθό και την πορεία προς την κατάκτησή του χρησιμοποιεί τις εξής φράσεις:

α) («ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον»): με τον όρο «μέγιστον μάθημα» ο Πλάτων εννοεί τη θέαση της Ιδέας του Αγαθού, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το Αγαθό, καθώς ο Πλάτωνας υποστηρίζει μια νοησιαρχική ηθική, δηλαδή η γνώση της αλήθειας δεν μπορεί παρά να οδηγεί κατά αναγκαιότητα σε ηθική πράξη, στην πραγμάτωση του Αγαθού. Το Αγαθό είναι η μεγαλύτερη αξία, αφού αυτό πρέπει να κατακτήσουν όλοι οι άνθρωποι και κυρίως όσοι πρόκειται να αναλάβουν τη διοίκηση της πολιτείας.

β) («ιδεῖν τε τὸ ἀγαθόν»): ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον τον όρο «Αγαθό», που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα, παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. «Ἀγαθόν» πάντως είναι: α) το «εἶναι» και ό,τι διατηρεί το «εἶναι», β) η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα, γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη. Η έκφραση «αὐτὸ τὸ ἀγαθόν» φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. Πάντως, ήδη στην αρχαιότητα το «Πλάτωνος ἀγαθόν» ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό. Το Αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή νόηση.

γ) ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν: η κατάκτησή του είναι δύσκολη και απαιτεί κόπο, επίπονη προσπάθεια και αγώνα («ἀναβῆναι», «ἀνάβασιν», «ἀναβάντες»). Πρόκειται για μια ανοδική πορεία, που οδηγεί στην ολοένα υψηλότερη γνώση και διάπλαση ήθους. Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το *άνω* και την *ἀνάβαση* χρησιμοποιούνται μεταφορικώς για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει.

B2.a. Ο Σωκράτης αντικρούει την άποψη του Γλαύκωνα και του υπενθυμίζει ότι τελικός και κορυφαίος σκοπός του Νόμου, τον οποίο προσωποποιεί, είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας («Επελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντος εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλη τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι»). Βλέπει, λοιπόν, το δίκαιο από τη σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος και εκφράζει κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις για την πολιτική οργάνωση της πόλης - κράτους. Συλλαμβάνει ο Σωκράτης την ουσία της ένστασης του Γλαύκωνα και απαντά προβάλλοντας το γενικό καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινότητας ως αγαθό επιβαλλόμενο από τον Νόμο. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί η πολύ μεγάλη σημασία που είχε ο νόμος για τον Πλάτωνα, κάτι που φαίνεται και στον διάλογο *Κρίτων*. Εκεί, ο νόμος προσωποποιείται και συνδιαλέγεται με τον Σωκράτη. Ο μύθος αυτός εκφράζει τη θεμελιώδη θεωρία του «Κοινωνικού συμβολαίου». Σύμφωνα με αυτό, κάθε πολίτης που νοιάζεται για την πόλη του οφείλει να τηρεί τους νόμους και να παραμερίζει το προσωπικό του συμφέρον, για να εξασφαλίσει τη συνοχή και την ομαλή συμβίωση μέσα σ' αυτή. Αυτή τη στάση, άλλωστε, ακολούθησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ο ίδιος ο Σωκράτης και το ίδιο θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν και οι φιλόσοφοι.

β. Ο Σωκράτης στην απάντησή του στην ένσταση του Γλαύκωνα προσωποποιεί τον Νόμο και του αποδίδει τρεις βασικές λειτουργίες του με τις οποίες επιδιώκεται η ευδαιμονία της πόλης. Χρησιμοποιεί τρεις μετοχές «**συναρμόττων, ποιῶν και ἐμποιῶν**» για να καταδείξει τρεις αδιαπραγμάτευτες λειτουργίες – προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης.

Με το πρώτο μετοχικό σύνολο ο Πλάτωνας προβάλλει την κοινωνική λειτουργία του Νόμου, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική συναρμογή των πολιτών. Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «ἐπιθυμητικὸν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδές» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Αν όμως ο πολίτης είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου.

Έτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ώστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί την **πειθῶ** και τη **βία** (Πλάτων, *Νόμοι*, 722b: ο άριστος νομοθέτης συνδυάζει την πειθῶ με τη βία). Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθῶ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει («**συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ**»). Με την **πειθῶ**, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιῶν προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες. Υπάρχουν, όμως, πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο. Σ' αυτούς επιβάλλεται η **βία**. Πρόκειται για τον καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως, στον «ἀπειρον παιδείας ὄχλον», στον οποίο ο φιλόσοφος-νομοθέτης την εφαρμόζει, αλλά επιβάλλει και στους πολίτες, αν εκείνοι πολυπραγμονούν, καταναγκαστικά, υποχρεωτικά μέτρα για τη συμμόρφωσή τους στο πνεύμα της δικαιοσύνης, όπως και στους πεπαιδευμένους, που δεν έχουν συνεντιστεί με την πειθῶ, και στους άρχοντες, που είναι υποχρεωμένοι να ζουν με λιτότητα και ευσυνειδησία, ώστε να εκλείψει η διαφθορά από τον δημόσιο βίο. Αυτός ο λιτός και ευσυνειδητός τρόπος ζωής αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του βιβλίου μας: τόσο οι φύλακες όσο και οι φιλόσοφοι-βασιλείς στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας δεν έχουν προσωπική περιουσία, πολυτελείς κατοικίες, ούτε καν οικογένεια, για να είναι απερίσπαστοι στο λειτούργημά τους. Είναι φανερό,

λοιπόν, ότι ο νόμος οφείλει να αποβλέπει στην ευδαιμονία όλης της πόλης και να υποχρεώνει τους Αγαθούς να ασκήσουν την εξουσία.

Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο («**ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελεῖν**») ο Σωκράτης αποδίδει στον Νόμο οικονομική λειτουργία. Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η αὐτάρκεια. Έτσι, αν το άτομο είναι φύσει ενδεές, με την κοινωνική του συναρμογή γίνεται αὐτάρκης χάρη στην αὐτάρκεια που αποκτά η κοινότητα με τον καταμερισμό της εργασίας. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία. Έτσι, μεταξύ των πολιτών καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης.

Με το τρίτο μετοχικό σύνολο («**καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως**») δηλώνεται η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει ανθρώπους ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ο Νόμος από τη μια να περιορίσει την ατομική επιθυμία, ώστε να τιθασευτεί η βούληση από τον Λόγο, και από την άλλη να κατευθύνει την πολιτική κοινωνικοποίηση των ανθρώπων. Συνεπώς, ο Νόμος υπηρετεί τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας του συνόλου και επιχειρώντας να υπαγάγει την ατομική επιθυμία στην αναγκαιότητα της κοινωνικής συναρμογής και της πολιτικής ευταξίας. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και ακόμη περισσότερο αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, ο νόμος θέτει όρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά των πολιτών, αλλά και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

B3.

- 1. Κέφαλο.**
- 2. τον χορό.**
- 3. εκδιώχθηκε κακήν κακώς από το νησί.**
- 4. επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα.**
- 5. την Τυραννίδα.**

B4.α.

ἀφικέσθαι – ανικανοποίητος

εἶπον – ρήμα

ιδεῖν – ιδέα

μεταδιδόναι – παράδοση

B4.β.

- ✓ Συγκεκριμένα, ενώ τις πρώτες ημέρες η αγορά κινήθηκε ικανοποιητικά, στη συνέχεια - όπως εξάλλου ήταν αναμενόμενο- έπεσε, καθώς τα καταναλωτικά αγαθά είναι πολλά και το εισόδημα του καταναλωτή δεν επαρκεί.
- ✓ Ο συγκεκριμένος ασθενής εισήχθη στην κλινική με χαρακτηριστικό τραύμα στο δέρμα, που προκαλούσε κνησμό, ερύθημα, παρατεταμένες ημικρανίες, οίδημα στο αριστερό γόνατο, που εμφανιζόταν σε επαναλαμβανόμενα και άτακτα χρονικά διαστήματα, καθώς και πόνο στο ίδιο σημείο.
- ✓ Η αλγερινή αντιπολίτευση κατηγορεί το καθεστώς ως συνυπεύθυνο για τον φαύλο κύκλο της βίας, που από το 1994 έχει προκαλέσει τον θάνατο έως και 80.000 ανθρώπων.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Μετάφραση (Αριστοτέλους Ρητορική, Α' 1-2)

Η ρητορική βρίσκεται σε ανάλογη σχέση με τη διαλεκτική· γιατί και οι δύο ασχολούνται με κάποια θέματα τέτοιου είδους τα οποία κατά κάποιον τρόπο είναι κοινό γνώρισμα όλων και δεν ανήκουν στο περιεχόμενο καμιάς διακριτής επιστήμης. Για αυτό και όλοι με κάποιον τρόπο συμμετέχουν και στις δύο· διότι όλοι επιχειρούν μέχρι ενός σημείου και να εξετάζουν και να εκφέρουν λόγο (:υποστηρίζουν επιχείρημα) και να απολογούνται και να γίνονται κατηγοροί. Από τους πολλούς, λοιπόν, άλλοι χωρίς σχέδιο κάνουν αυτά, ενώ άλλοι από συνήθεια ως αποτέλεσμα άσκησης. Επειδή, λοιπόν, συμβαίνουν και τα δύο είναι φανερό ότι μπορούν να γίνουν τα ίδια με την εφαρμογή μιας μεθόδου· είναι πιθανό να εξετάσουμε (:σκεφτούμε) την αιτία, γιατί άλλοι πετυχαίνουν εξαιτίας της συνήθειας και άλλοι εξαιτίας της φύσης τους, όλοι ήδη θα συμφωνούσαν ότι αυτού του είδους (η εξέταση) είναι έργο της τέχνης.

Γ2.α.

ἀφωρισμένης: ἀφωρίσθη

ὑπέχθιν: ὑπόσχεσ

πολλῶν: πλείσταις

δρῶσιν: τῶν δρώντων

Γ2.β.

«τὰ δὲ τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἂν ὁμολογήσαι/ ὁμολογήσειε τεχνῶν ἔργα εἶναι».

Γ3.α.

τῆ διαλεκτικῆ: ονοματικός ετερόπρωτος προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο «ἀντίστροφος»

ἐξετάζειν: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο «ἐγχειροῦσιν» (πάντες: υποκείμενο του απαρεμφάτου, ταυτοπροσωπία)

θεωρεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο «ἐνδέχεται» (ἡμᾶς: υποκείμενο του ἀπαρεμφάτου, ετεροπροσωπία)

ἔργον: κατηγορούμενο στο «τοιοῦτον» μέσω του συνδετικού ρηματικού τύπου «εἶναι»

Γ3.β.

«Ἐπεὶ δ' ἀμφοτέρως ἐνδέχεται»: Δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση. Εκφέρεται με οριστική, γιατί δηλώνει πραγματική αιτία.

Γ3.γ.

τῶν πολλῶν: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο «οἱ μὲν, οἱ δὲ»

εἰκῆ: δοτικοφανές επίρρημα ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο «δρῶσιν»

ταῦτα: σύστοιχο αντικείμενο στο «δρῶσιν»

διὰ συνήθειαν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο «δρῶσιν»